

*ВМЕСТО ПРЕДОВОР
И ВМЕСТО
СЪДЪРЖАНИЕ*

Тази книга съдържа цикъл лекции и някои слова, произнесени устно и по-късно обработени, но с желание да се запази характерът на беседа.

Поетическото изкуство е една твърде просторна и деликатна тема. Целта ми е била не да се направи подробно научно изложение, а да се изповяда едно лично творческо кредо.

Никъде субективният елемент не е тъй силен, както в поезията. Колкото поети – толкова поетики. Но колкото са по-искрени и своеобразни, дори с несъвършенствата си, те изграждат общите „закони“ на поетическото изкуство.

Тук някои от проблемите (и навярно най-важните) съдържат оспорими мисли, предназначени за онези, които вече добре познават философията на поезията. Но в по-голямата си част текстът е обръщение към младите – онези, които търсят ключ към изящната словесност.

Из първото издание от 1986 година

Р. С. Минали са двадесет години. Достатъчно, за да гледам текста като чужд. Има думи, които днес не бих казал. Някои звучат дори смешно. Но няма да ги махна. Времето може да си позволи веднъж да ги внушава, друг път да ги отрича. Аз не мога. Градинарят е длъжен всяка нова пролет да изрязва сухите клонки. Аз не съм длъжен. Оставям на вятъра и редакторите да свършат тази работа.

Голяма част от първоначалния текст е възникнала спонтанно, като импровизация на катедрата. Нека тези самораслящи сами да се оправят.

Някои пасажки имат неприятния цвят на идеологическо пристрастие, нещо като червена глина по лачени обувки, защото книгата се занимава с естетически, а не с политически проблеми. Това не звучи изискано. Но нека се знае какъв път е трябвало да изгазим. Пък и днешният читател е добре имунизиран срещу ухапванията на старите бродещи призраци. Сияйното минало е застреляно от упор в тила, и то от тези, които го съчиняваха. Така че не виждам никаква опасност.

В средата на вече миналия XX век Андре Бретон обяви края на сюрреализма. Беше нещо достойно. В края на века последните вождове на построения съветски сюрреален социализъм предпочетоха да го убият и да продадат трупа му, вместо да обявят честно неговото изчерпване.

Сред това бойно поле на илюзиите съм заровил няколко изречения и пасажки, но не защото се отричам от техния наранен смисъл, а по чисто санитарни причини. Значително повече са прибавените редове. Нямам и няма да имам необходимата дистанция от време, за да разбере кои са разумни, кои са емоционални. Но всички са искрени.

Тези лекции са четени в Софийския университет през учебната 1983/1984 година, в Шуменския университет през 1998 година и отново в Софийския през 2002/2003 година.

Благодаря на всички, които инспирираха това издание.

Л. Л.

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Задачата, която се съгласих да поема, е твърде дръзка. У нас, доколкото ми е известно, освен някои опити на Теодор Траянов не е четен такъв курс лекции. Нямаме опит, да не говорим за традиция. Няма модел. Няма методология на материала, който следва да бъде изложен. Позволете ми да кажа това още сега – в часа на уговорките.

Един писател остроумно разказваше с какво се отличава XIX от XX век. Авторите, в това число и лекторите на XIX век, са започвали своите книги и своите лекции примерно така: „Милостиви господа студенти, аз съм недостоен да кажа нещо съществено за вашите уши, моля за снизхождение, бъдете великодушни към мен и все пак изслушайте това, което с най-големи усилия съм събрал за вас.“ Авторите и лекторите на XX век обикновено започваха своите книги и лекции с друго предисловие: „Другари и врагове, аз зная, че вие няма да разберете моите велики мисли, но въпреки това реших да говоря пред вас.“ А как ще започват през

XXI век, който сам не е успял да започне – това ще кажете вие.

Аз очевидно съм вече старомоден. Моята увертюра е молба за снизхождение. Снизхождение към опита да се прокара някаква пъртина в една тема, доста помпозно наречена отново „поетическо изкуство“. Вярвам, че на следващите, които ще застанат на тази катедра, ще им бъде по-лесно. Ще има поне с кого да спорят. Вярвам, че Софийският университет ще създаде традиция за четене на лекции „Творческо писане“.

Курсове на тази тема се водят в много университети по света. Тяхната скромна цел е да се сподели творческият опит на поета „професионалист“ със студентите, които желаят да опитат своето перо. Не е тайна, че в цял свят студентската възраст, студентските години са времето, когато се раждат писатели, когато самодеецът прави първия плах опит, когато... или счупва своите криле, или успява да полети. Ето защо аз смятам, че една такава практика е ценна и за нашите студенти.

В много страни това е и една своеобразна форма за подкрепа на писателите. А може би това е традицията на Франсоа Вийон, за когото Сорбоната е била свободната територия, илюзорното пространство, където не важат законите, осъждащи на смърт поета.

След лекомисленото си съгласие да изнеса този цикъл лекции, разбира се, направих опит да се подготвя. Когато при посещение в Пенсилванския университет полнобопитствах по каква програма или по какъв план поетът Джон Балабан преподава своя курс, той сподели само едно: „Започвам своите беседи с мисълта на Пол Валери, че „поезия се учи, но не се преподава“. Много насърчителна мисъл! Поезия се

учи, но не се преподава. Тук освен остроумие има мъдрост, която мога да потвърдя със своя опит. В изкуството и особено в поезията трябва сам да се поучиш от Учителя, сам да откъснеш опасния плод, а не да чакаш да ти бъде поднесен. Способността „сам да вземеш“ е първата проява на таланта, признак, чрез който „сами“ можете да проверите себе си. Поезията се учи главно от поезията.

Да, първият спорен въпрос е може ли да се преподава тази мистична материя. Обещавам да не ви преподавам, а вие, ако искате и можете, поучете се от моя опит. За общ кураж ще се позова на Джон Брат, който в своята статия „Възможно ли е да се преподава писателско майсторство?“ („Ню Йорк таймс бук ревю“) отговаря положително: „Да.“ Ърнест Хемингуей казвал, че един писател учи занаята си, като седне да пише. Но Джон Гарднър иронично го пресича: „Добре ще е да си спомним, че Хемингуей е ходил на безплатни „консултации“ при двама от най-добрите учители, живели по онова време – Шъруд Андерсън и Гертруд Стайн.“ Много добре. Но ние в лекциите ще използваме друго мнение на Хемингуей: „Бъдете в близост до хора от занаята.“

Джон Брат не дава задоволителен отговор и на въпроса, защо такива курсове има главно в американските университети. Той се задоволява с ироничната констатация, че нито икономическата криза, нито киното и телевизията – нищо не е в състояние да потисне американската жажда за курсове по писателско творчество. А аз, който съм надзъртал в западните университети, намирам тази „американска жажда“ за нещо удивително, разумно и красиво.

Катедрите по творческо писане (*creative writing*) решават и много социални въпроси на американски-

те писатели. Ставайки преподавател по този предмет, който не може да се преподава, американският пишещ брат получава добра заплата, без да проси помощи от институции и спонсорска милостиня от частния бизнес. Той получава възможност за контакт със „златната младеж“ и същевременно с университетския интелектуален елит. Но какво печелят студентите, освен възможността да бъдат „дипломирани писатели“, преди да са написали книга? Те получават творческа среда и близост с писател „от занаята“, запазвайки своята независимост и достойнство.

Нашата стара Европа не е останала без свой опит. В бившия Съветски съюз имаше специално учебно заведение за писатели – така нареченият институт „Максим Горки“ (има го и днес). А ние се задоволяваме с университетски и други литературни кръжоци, „курсове на младата художественотворческа интелигенция“, „кабинети“ и други илюзии. Но никакви поетични експерименти не са отменили правата на „здравия смисъл“.

Руският писател емигрант Владимир Вейдле ми откри, че в пълните събрани съчинения на Лев Николаевич Толстой (серия 1, Т. 72) е публикувано кратко писмо, в което още по-накратко казано великият граф пише: „Аз не обичам стиховете и смятам стихотворството за празно занимание. Ако човек има какво да каже, то той ще се постарее да каже това колкото се може по-ясно и по-просто. Ако няма какво да казва – по-добре да си мълчи!“ Трудно е да коментираш Толстой. Ако писмото му е било в отговор на някакъв досаден графоман (изглежда, че е било точно така), аз напълно разбирам Лев Николаевич и му съчувствам. Но ми идва на ум нещо друго. Известен е случаят, когато Горки се връща от Ясна поляна и бърза да за-

